

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ
Л.Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ

Студенттер мен жас ғалымдардың
«ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ БІЛІМ - 2014» атты
IX халықаралық ғылыми конференциясы

IX Международная научная конференция
студентов и молодых ученых
«НАУКА И ОБРАЗОВАНИЕ - 2014»

The IX International Scientific Conference for
students and young scholars
«SCIENCE AND EDUCATION-2014»

2014 жыл 11 сәуір
11 апреля 2014 года
April 11, 2014

**ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ
Л.Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ**

**Студенттер мен жас ғалымдардың
«Ғылым және білім - 2014»
атты IX Халықаралық ғылыми конференциясының
БАЯНДАМАЛАР ЖИНАҒЫ**

**СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ
IX Международной научной конференции
студентов и молодых ученых
«Наука и образование - 2014»**

**PROCEEDINGS
of the IX International Scientific Conference
for students and young scholars
«Science and education - 2014»**

2014 жыл 11 сәуір

Астана

УДК 001(063)
ББК 72
Ғ 96

Ғ 96

«Ғылым және білім – 2014» атты студенттер мен жас ғалымдардың IX Халықаралық ғылыми конференциясы = IX Международная научная конференция студентов и молодых ученых «Наука и образование - 2014» = The IX International Scientific Conference for students and young scholars «Science and education - 2014».
– Астана: <http://www.eni.kz/ru/nauka/nauka-i-obrazovanie/>, 2014. – 5831 стр.
(қазақша, орысша, ағылшынша).

ISBN 978-9965-31-610-4

Жинаққа студенттердің, магистранттардың, докторанттардың және жас ғалымдардың жаратылыстану-техникалық және гуманитарлық ғылымдардың өзекті мәселелері бойынша баяндамалары енгізілген.

The proceedings are the papers of students, undergraduates, doctoral students and young researchers on topical issues of natural and technical sciences and humanities.

В сборник вошли доклады студентов, магистрантов, докторантов и молодых ученых по актуальным вопросам естественно-технических и гуманитарных наук.

УДК 001(063)
ББК 72

ISBN 978-9965-31-610-4

©Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық
университеті, 2014

Сонымен бірге, қазіргі ақпараттық қоғамда әлеуметтік желілердің аксиологиялық статусын айқындайтын екі жағдайды көрсетуге болады: бір жағынан, тиімсіз мемлекеттік басқару және әлеуметтік институттардың қалыптасуы жағдайында әлеуметтік желілер қажетті компенсациялық механизмге айналып отыр. Екінші жағынан – жаңа әлеуметтік институттарды толықтыратын шартты әлеуметтік қауымдастықтар мен топтардың құрылуы жағдайында белгілі бір функция атқарушы әмбебаптық әлеуметтік механизмге айналады [4]. Желілік коммуникацияның құндылықтық аспектісін айқындайтын тағы бір жағдай – желілердің инновациялық диффузияға ықпалы. Яғни, әлеуметтік желілер қазіргі қоғамның білім, ғылыми-инновациялық, саяси және экономикалық салаларын кеңінен қамтып, қазіргі коммуникативтік кеңістікті құрастыруға ықпал етеді.

Жоғарыда келтірілген әлеуметтік желінің мәні мен ерекшеліктерін айқындайтын факторларды негізге ала отыра, мынадай бір маңызды қорытынды шығарамыз. Әлеуметтік желілер қазіргі кезеңгі сициомәдени жағдайда бұқаралық коммуникация құралдарына парапар деген ой тұжырымдауға болады. Себебі, әлеуметтік желілер бұқаралық коммуникация құралдарының барлық функцияларын атқарады. Өзінің мерзімділігі, қолжетімділігі және қаражаттық өлшемдері бойынша желілік қарым-қатынас қазіргі коммуникативтік кеңістікте ең тиімді қатынас құралына болып отыр. Бұқаралық коммуникацияның дәстүрлі құралдары ең алдымен ақпаратты жинақтап, содан соң сұрыптайтын және тарататын орталықтар арқылы қызмет атқарады. Ал, әлеуметтік желілер өзінің географиялық ауқымдылығымен, ашықтығымен, сондай-ақ, бақылаусыздығымен ерекшеленетін шексіз ақпаратты жинақтайтын және тарататын тәуелсіз коммуникативтік кеңістік ретінде сипатталады. Әлеуметтік желілердің бұл сипаттамасы қазіргі қоғамның коммуникативтік кеңістігіне жаңа конструктивті мазмұн береді.

Сонымен, біздің ғылыми зерттеулерімізге түрткі болып отырған желілік коммуникация мәселесі тек теориялық жоба емес, сонымен бірге ол эмпирикалық шындық. Электронды почта, тез арада ақпарат алмасу қызметтері, чаттар, форумдар, блогтар, желілік қауымдастықтар – осының бәрі қазіргі қоғамдағы электрондық жүйеде ақпарат алмасу процесі динамикасының айқын көрінісі. Қазіргі кезде коммуникация кеңістігіндегі субъектілердің өзара ықпалдастығы әлеуметтік желілердің спецификалық функцияларымен айқындалатын ақпараттық субъект-объектік қатынастың жаңа сипатының көрінісі.

Пайдаланған әдебиеттер

1. М. Кастельс. Информационная эпоха: экономика, общество и культура. Монография, 2000.
2. Өркен Кенжебек. Әлеуметтік желілер – пайданының да, қауіптің де көзі. //Заман-қазақстан газеті. 2012 жылғы 19 қыркүйек.
3. <http://massaget.kz/tehnobilesiz-be/7455> Дайындаған: Ерғали Елдос
4. <http://www.dissercat.com/content/sotsialnye-seti-kak-mekhanizm-konstruirovaniya-kommunikatsii-v-sovremennom-obshchestve>.

ӘОЖ 316.356.2

ЗАМАНАУИ ҚАЗАҚ ЖАСТАРЫНЫҢ ТІЛДІК ҰСТАНЫМДАРЫ

Молдабекқызы Ақмаржан

[<myrzabekova.akmarzhan@mail.ru>](mailto:myrzabekova.akmarzhan@mail.ru)

Әлеуметтік ғылымдар факультеті, әлеуметтану кафедрасының 4 – курс студенті

Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ (Астана Қазақстан)

Ғылыми жетекші – Смағамбет Б.Ж., ә.ғ.к., доцент

Заманауи тілдік жағдай әлеуметтанушының назарына - топтардың әлеуметтік-мәдени трансформациясын зерттеуде көптеген мүмкіндіктерді ұсынады: бұл жердегі өзекті мәселе, әрине, әлеуметтік топтың тілі – кез келген әлеуметтік-мәдени ортада талассыз, аса күрделі көрсеткіш. Тіл мәдени құбылыс пен қызмет арасында аралық орын иемденеді.

Қазақстан жағдайында қазақ тіліне қатысты мәселелер әлі де әлеуметтік мәселе ретінде өзекті. Бұл қазақстандық қоғамның барлық саласын қамтыған маңызды трансформациямен байланысты. Тіл адамды әлеммен байланыстырады және мәдениетті қалыптастырады, оны сақтайды, мәдени құндылықтарды тасымалдайды.

Жаһандану жағдайында тілдердің әрекеттестігі мультимәдениеттің алғышарты болып ғана табылмайды, бірақ көбіне мәдениет дағдарысының себебі болады, сондай-ақ тіл – нақты мәдени социумда тілді тасымалдайтындарға тиесілі белгі. Тіл адам үшін оның қоршаған әлемі мен мәдениетін қалыптастырады. Тілдердің өзара әрекеттесу контекстінде, күнделікті мәдениетте, тіл - негізгі этносоциаттаушы фактор болып табылады.

Тіл мәселесінің теориялық-әдіснамалық қырларын мәдениет әлеуметтануы, күнделікті өмір әлеуметтануы, жастар әлеуметтануы, социолінгвистика, әлеуметтік антропология бойынша концепциялары қарастырды. Олардың арасында ғадеттік стратегия мен жеке құндылықтық бағдардың қалыптасуында символдық интеракционизмді талдау принциптерін қолдану (Ч.Кули, Дж.Мид, Г.Блумер); әлеуметтанудағы феноменологиялық мектеп (А.Шюц); ұғыну әлеуметтануы (М.Вебер, Ф.Знаецкий, У.Томас); әлеуметтік психологиядағы тіл мәселесін зерттеу (Т.М.Дридзе еңбектері) және социолінгвистикада (О.С.Ахманова, Р.А.Будагова, Е.М.Верецагина, В.Г.Костомарова, У.Лабова, А.Д.Швейцар);

әртүрлі мәдениеттегі тарихи дамыған құндылықтық қарым-қатынасты талдау, «мәдени шок» және «мәдени зақым» теориялары (Ф.Бок, А.Г.Здравомыслов, Н.П.Медведев, А.С.Ахиезер, А.А.Гусейнов, және В.М.Розин, П.Штомпка); әлеуметтік-құрылымдық дифференциацияда тіл мен құндылықтың пайда болуы, әртүрлі тілдік құбылысқа интерпретация (В.М.Жирмунский, Б.А.Ларин, А.Мейе, Э.Хауген, Л.П.Якубинский және т.б.) сонымен қатар эмпириялық әлеуметтанулық зерттеудегі әдіснама, әдістер және техника бойынша жұмыстар (Л.Я.Аверьянов, Г.Т.Журавлев, А.Г.Здравомыслов, В.А.Ядов). Әлеуметтік коммуникациялық процестегі тілдің рөлі жөнінде Э.Дюркгейм, Г.Зиммель, Т.Парсонс, Ф.Боас, Р.Бенедикт және т.б зерттеушілер өз теорияларында қалыптастырған. Сонымен қатар тіл мәдениетіне Ф.де Соссюр, В.Гумбольдт, Г.Лассуэлль, Ш.Балли, Дж.Л.Остин, Р.Якобсон, Роджер Т.Белл, Дж.Серль, С.Эрвин-Трипп, У.Лабов, Ч.Филлор, Д.Хаймс, Ю.Хабермас және басқалары да үлкен назар аударған.

Зерттеудің мақсаты мен міндеттеріне сәйкес заманауи қазақ жастарының тілдік ұстанымдарында қалыптасқан үлгілерді анықтау төмендегідей нәтижені көрсетті. Қазақстан Республикасының Батыс Қазақстан, Шығыс Қазақстан, Оңтүстік Қазақстан, Солтүстік Қазақстан, Орталық Қазақстан облыстарынан 100 респондентке анкеталық сұрау жүргізілді. Олардың - 32,0% - ер азаматтар, 68,0% - қыздар. Бірінші кезекте заманауи қазақ жастарының тілдік ұстанымдарының өзгеруіне ықпал ететін отбасы, мектеп, жоғарғы оқу орнындағы әлеуметтік ортадағы тілдердің қолданысы. Бүгінгі күннің ерекшелігі - аталмыш ортадағы орыс тілінің доминанттығы. Жастар құрдастарымен орыс тілінде интеракцияға түседі, себебі қасындағы орыс тілінде сөйлейтін адамдарға еліктейді. Өз ойын толық жеткізуде жастар орыс тілінде сөйлеуді «ыңғайлы сезіну» жиі кездеседі.

Қазақ жастарының күнделікті мәдениетінің өзгеріске ұшырауының негізгі факторы - орыс мәдениетін таратушы жастардың тілдік мәдениеті мен бизнес, ғаламтор, фильмдер, теледидарлық сериалдар, әуендер және таспа өнімдері арқылы батыстық өмір стилдерінің енуі. Осыдан келіп бірегейлік, өзін бірегейлендіру, жастардың өмір стилі мәселесі туындайды. Қазақ жастарының басым бөлігі қазақ тіліндегі әдеби кітаптарды, әдеби шығармаларды оқымайды.

Зерттеу басында жасалған болжамдардың бірқатары өз дәлелдерін тапса, кейбіреуі дәлелденбеді. Мысалы, жастардың орыс тілінде интеракцияға түсу себебі: отбасындағы тілдік мәдениетке байланысты, себебі ата-аналары орыс тілінде білім алған және олардың

санасында бірнеше қабатты бірегейлік, постотаршылдық сананың қалдықтары сақталған деген болжам дәлелденбеді. Респонденттердің ата-аналарының 65,0% орыс тілінде білім алғандығына қарамастан, 94,0% отбасында қазақ тілінде сөйлесеміз деп көрсеткен. Бұл тұста жастар отбасында ата-аналарымен жиі орыс тілінде қарым-қатынасқа түседі деген болжам расталмады, алайда респонденттердің көпшілігінің ата-аналары орыс тілінде білім алғандығы расталды. Әр ата-ана өз баласымен қазақ тілінде интеракцияға түсіп, баласы орысша сауал қойғанның өзінде ата-ана қазақ тілінде жауап қайтарса, қазақ тілінің қолданыс аясы кеңейер еді.

Қазақ жастары мектепте, колледж, университетте және басқа орындарда құрдастарымен, достарымен орыс-тілінде жиі қарым-қатынасқа түседі, себебі орыс тілінде сөйлейтін адамдарға еліктейді, сонымен қатар референттік топ ықпалы және өз ойын толық жеткізуде орыс тілді ыңғайлы сезінеді деген негізгі болжам дәлелденді. Респонденттер «достарыммен орыс тілінде қарым-қатынасқа жасаймын» деген жауапты 39,0% таңдаған және орыс тілінде қарым-қатынасқа түсу себебі ретінде «ойымды толық жеткізу үшін» – 34,4%, «бәрі орысша сөйлейді» – 31,3% деген жауаптарды таңдаған.

Қазақ тіліндегі сапалы оқулықтар санының аз болуы, қазақ тілінде дәріс беретін кәсіби мамандардың жетіспеуі - ана тілінде білім алатын жастар үшін маңызды мәселе болып отыр. Жоғарғы оқу орнында білім алатын студент жастардың көпшілігі күнделікті үй тапсырмасына сапалы жазылған орыс тіліндегі оқулықтарды дайындалады. Бұл біріншіден, уақытты алатын болса, екіншіден, қазақ жастарының өз ойын орысша жеткізуіне себепші болмақ.

Қосалқы болжамдар қатарындағы «жастар қазақ тіліндегі әдеби кітаптарды, әдеби шығармаларды оқымайды» деген болжам дәлелденді, яғни «соңғы оқыған кітабыңыз қай тілде» деген сұрақ бойынша орыс тілінде деген жауапты таңдағандар 61,0% құрап отыр.

Сонымен қатар жастардың тілдік ғадетінің бұзылуына политілдік орта мен сыртқы фактор ретінде орыс тіліндегі БАҚ (орыс тіліндегі газет, журнал, кітаптар, орыс тіліндегі сайттар) ықпал етіп отыр деген болжам жасалынған. Респонденттердің берген жауаптары негізінде бұл болжам да дәлелденді. Зерттеу нәтижелері бойынша «газет-журналды орыс тілінде оқимын» - 51,6%, «көркем әдебиеттерді орыс тілінде оқимын» – 62,8%, «ғылыми әдебиетті орыс тілінде оқимын» - 50,5%, «радионы орыс тілінде тындаймын» - 60,2%, «теледидарды орыс тілінде көремін» - 77,3%, «интернетте орыс тілінде жұмыс жасаймын» - 79,4%, «компьютерде жұмыс істегенде орыс тілін пайдаланамын» - 84,5% нәтижені көрсетіп отыр. Осы болжам бойынша қазіргі жастар көп отыратын ғаламтордағы орыс тіліндегі сайттар мен қазақ тіліндегі сайттар санын салыстыруға да келмейді. Өзіңізге керек материалды жеткілікті түрде тек орыс тіліндегі сайттардан ғана таба аласыз. Бұл - жастарды орыс тілінде интеракцияға түсуге бейімдейтін негізгі фактор.

Қазақ тілін дамыту мақсатында өткізілетін шаралар тиімділігінің төмендігі деген болжам дәлелденбеді. Осыған орай, жүргізілген зерттеу жұмысының қорытындысы көрсеткендей, жауап берген респонденттер арасынан «қазақ тілін дамыту мақсатында өткізілетін шаралар тиімді ме» деген сұраққа 46,0% «өте тиімді» деп жауап берген, ал «тиімді емес» деген жауапты көрсеткендер бар болғаны 4,0% ғана болды.

Жастардың қазақ тілінің болашығын ойламауынан, тіл мәселесіне немқұрайлы қарауынан болуы мүмкін деп жасалынған болжам бойынша респонденттерге «қазақ тілі мәртебесінің жоғарылауы кімге байланысты» деп ойлайсыз деген сұрақ қойылған болатын. Жауап бергендердің басым көпшілігі қазақ тілі мәртебесінің жоғарылауы «ата-ана мен президентке байланысты» деп ойласа, ал 12,0% өз жауабы ретінде «әр адамға байланысты» деген көзқарасты ұстанатындар.

Заманауи қазақ жастары тілдік ұстанымдарының өзгеруіне әсер ететін факторлар ретінде отбасы, мектеп, қоршаған орта, БАҚ деп көрсете отырып экономикалық, әлеуметтік, рухани, саяси саланың маңызды екендігін айтуға болады. Орыс тілінің қолданылу аясы қазақ тілімен салыстырғанда кеңірек. Еліміз өз тәуелсіздігін алғанына біраз уақыт өтсе де бұл мәселе өзекті болып отыр. Үш тұғырлы тіл саясатын жүргізіп отырған мемлекетімізде қай

саланы алсақ та қазақ тіліндегі мамандардың жетіспейтіндігін көреміз және мемлекеттік мекемелерде, халыққа қызмет көрсету орталықтарында орыс тілінде қызмет көрсету қазақ тіліндегімен салыстырғанда басымырақ. Қазақ тіліндегі оқулықтар сапасы да төменгі деңгейде, оқулықтардан орфографиялық нормалар мен орфоэпиялық заңдылықтардың бір-біріне қайшы тұстарын жиі кездестіруге болады. Тіл мәдениетін, тілдік нормаларды насихаттайтын, түсіндіретін, үйрететін ғылыми-практикалық, анықтамалық құралдардың өте аздығы, барларының араларына 5-10 жыл салып келесі басылымдары әрең жарық көретіндігі белгілі.

Тіл мәдениетінің басты мәселелері қоғамда бекітілген тілдік этикет пен әдеби тілдің нормаларын сақтаудан туындайды. Оның ішінде, басты сұрақ; нормалар қандай мазмұнда болуы керек және тілдік этикет ұлттық дәстүрге сай болуы тиіс пе, әлде батыс үлгісінде мәдениетке сай болуы тиіс пе? Бүгінгі қазақстандық қоғам екі мазмұнда көрінеді, яғни қазақ ұлттық дәстүрге сай келетін тіл мәдениеті және орыс тілі мәдениетінің нормаларына сай тіл мәдениеті. Мәселен, қазақ іскерлік ортасындағы тіл мәдениетінде: «Сәке» деген норма бар да, «Серік Жардемұлы» деген норма бар. Ал орыс тілінің нормаларына сай келетін «Серик Жардемович» деген норма қолданыста бар. Тіл мәдениетінің басты мәселелері мыналар деуге болады, яғни ұлттық дәстүрдегі тіл мәдениеті, ұлттық мінездің сөйлеу этикетінде көрінуі, әдеби тіл мен тіл мәдениетінің байланысы, әдеби тіл нормаларының тіл мәдениетінің басты өлшемдері болуы, көркем шығарма жазу мен тіл мәдениеті, газет тілі мен тіл мәдениеті, қала тілінің қалыптасуы мен тіл мәдениетінің қатынасы, тілдік тұлға тілінің тіл мәдениетіне деген өзіндік ықпалы, лингвомәдениеттану мен тіл мәдениеті пәндерінің байланысы, іс жүргізу мен тіл мәдениетінің байланысы. Қазақ тілінің басты мәселелері бұлармен шектеліп қалмайды. Бұған қоса, бала тілінің қалыптасуы мен тіл мәдениетінің басты негіздерінің қалануы, көпшілік алдында сөйлеу мәдениеті мен жазу мәдениетінің байланысының көрінісі, қазақ тіл мәдениетіндегі қазақшылдық пен шалақазақтық мінездің орын алуы.

УДК 364.4-053.81

ЖАСТАРМЕН ӘЛЕУМЕТТІК ЖҰМЫС МЕМЛЕКЕТТІК ӘЛЕУМЕТТІК САЯСАТТЫҢ ҚҰРАМДАС БӨЛІГІ РЕТІНДЕ

Мырзакулова Улбосын Сырлыбайқызы

sirlubaeвна@bk.ru

Л.Н.Гумилев атындағы ЕҰУ әлеуметтік жұмыс мамандығының

2-курс магистранты, Астана, Қазақстан

Ғылыми жетекші – Г.Т.Сүлейменова

Қазіргі замандағы Қазақстан жағдайында жас азаматтардың алатын орны аса елеулі. Жастар қоғамның басым бөлігін құраушылар ғана емес, сонымен жас азаматтар қоғам өміріне, қоғамның саяси өміріне айтарлық ықпал ете алатын әлеуметтік-демографиялық топ. Әрбір жас азамат елінің саяси хал-ахуалы, халықтың түрлі әлеуметтік қабаттарының заңдық қорғалуының құқықтық негіздері, елімізде жүргізіліп жатқан түрлі саяси реформалар мен заңдарға енгізілген өзгертулер мен толықтырулар, еліміздің сыртқы саяси жағдайы мен елдегі саяси жағдайы алаңдатуға міндетті. Сондықтан осы процестердің ішінде пайда болған қарым-қатынас пен өзара әрекеттестік жағдайы жастардың басты назарында болуға тиісті. Жастардың саясатқа қатысуының ең өнімді үлгісіне жастардың қоғамдық ұйымдарына, саяси партияларға және өзін-өзі басқару органдарында қатысуды жатқызады.

Соңғы жылдары еліміздің саяси саласындағы оқиғалардың тез дамуына қарамастан, жастардың көпшілігі республикадағы саяси ахуалдар сәтті және бірқалыпты (75,5%) деп бағалайды.